

HET TWEEDE DEEL

Des

Nederlandtsen Kruydt-Boecks,

BESCHRYVENDE

De Geslachten/ Gedaente/ Plaetse/ Tijd/ Aert/ Krachten ende Medicinael gebruyck van alderhande Graen/ Mis-gewassen van Kroom/ Houto-buychten/ Kruyden ende Planten/ die in de Nederlanden op de Aekers/ in drooge Beemden/ ende langhs de Weegen voort-spruyten.

Terwe, in 't Latijn Triticum.

Gedaente.

DE Terwe brynght voort ronde ende hooge halmen/ in drie ofte vier ledelens onderscheyden/ ende met drie smalle gras-achtighe bladeren bewassen; op de toppen van de welcke een sere/ uyt veel kroomen t'samen vergadert/ voort-spruyt/ die somtijds met geene/ somtijds met eenige korte stekelingen beset is. De Wortel is dun ende beselachtigh.

Plaetse. Op de Bouw-landen wordt de Terwe gebonden/ ende van de Aker-lieden aen-gewonnen.

Tijt. In July wordt de Terwe, soo wel die in de Herfft, als in de Lente gesaeyt is/ rijp.

Aert en Krachten. De Terwe verwarmt matelijck / ende heeft een vermoyvende/ rijpmakende ende scheydende kracht/ ende geeft het lichaem veel ende goet voetsel. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Podegra ofte Flereijn: Hier tegen salmen tot de knie toe in de hoopen van Terwe ofte in volle sacken van des selfs Meel sitten. Plinius.

Voor de Bel-roos: Neemt Terwen-meel ende stropt het daer op.

Voor quade Schurfttheyt: Neemt de Semelen van Terwe, kooktse in Azijn/ ende wasscht het daer mede. Dodonæus.

Rogge, in 't Latijn Secale.

Gedaente.

DE Rogge verkright dunner ende langer halmen als de Terwe, in vier ofte vijf ledelens af-gedeelt / ende met smalle grasachtighe bladeren bewassen. De Aere is met korte haerdelens bekleedt; het koren lanchwerpigh ende bryp van berwe; ende de Wortel dun ende beselachtigh.

Plaetse. De Rogge wordt op veel Aekers van de Nederlanden voort-geteelt.

Tijt. Soo wel de Winter/ als Sommer Rogge bloeyt in Juny, ende wordt in July ofte Augustus rijp.

Aert en Krachten. De Rogge verwarmt matelijck/ nochtan minder als de Terwe, maer meerder als de Gerste, ende is bermuwende ende verteerende van krachten. Joh. Schroderus.

Medicinael gebruyck. Om de Geswellen rijp

A

rijp

rijp te maken, ende te openen: Neemt suurdeegh van Rogge-meel, ende leght het pap-wijs op. Dodonæus.

Voor oude Hooft-pijn ende vochte Herfenen: Neemt Rogge-meel, doet het in een sackje / ende bindt het voer het Hooft: Ofte neemt Bloem van Rogge-meel, soo veel van nooden is / kneet het met Azijn / doet 'er by een wepnigh Olie van Roosen ende Noten Muscaet, ende bindt het voer het voer-hooft. Ravelingius.

Gerste, in 't Latijn Hordeum.

Gedaente.

GErste heeft korter halmen als de Terwe, in vijf ofte ses ledelkens gedeelt; de bladeren zijn oock breeder ende routwer in 't aentasten. De Aere is met lange / routwe ende siekende baerdelkens beset. De Wortel is dun ende beselachtigh.

Plaetse. De Acker van Nederlandt wort den ober al met dit gewas bezaept.

Tijt. De Gerste wort met het ander koren / ofte wat vroeger rijp.

Aert en Krachten. De Gerste is kout ende droogh in den eersten graedt / af-bagende / openende ende vermurtwende van krachten. Galenus, Joh. Schroderus.

Medicinael gebruyck. Om alderhande geswellen te doen scheiden: Neemt Gersten-meel, soo veel van nooden is / doet 'er by gesneden Vygen / ende vermengt het met Honigh-water tot een pap. Dioscorides.

Voor verstuyckte Leden: Neemt Gersten-meel, Azijn ende Boter / maect dit te samen warm / ende staet het pap-wijs om de verstuyckte Leden. Ravelingius.

Voor Hooft-pijn uyt hitte ontsaen: Neemt Gersten-meel, soo veel van nooden is / roode Roosen kleyen gesneden / een halve handt vol / doet dit te samen in een sackje / bespenght het een wepnigh met Azijn / ende bindt het voer het hooft.

Voor scherpe Sinckingen die op de oogen vallen: Neemt het water van groene Ger-

sten bladeren, in de May-maendt gedistilleert / ende bet de oogen diekwils daer mede. Joh. Schroderus.

Hirs, Geers, in 't Latijn Milium.

Gedaente.

Dit gewas schiet op met gheknootte halmen ende bladeren / gelijk het andere koren / maer de toppen van de steelen zijn met een uytgespreyde ende nederwaerts geboogen aere / de ghedaente van de fructbloemen eenighsints uytbeeldende / beladen / waer aen kleyen ende hardt Zaet groept. De beselachtighe Wortel sinckt diep in de Aerde.

Plaetse. Het groept gaerne op zandachtige vochte gronden.

Tijt. Het bloeyt in Augustus, ende daer na wort het Zaet rijp.

Aert en Krachten. De Hirs verkoelt in den eersten / ende verdrooght in den derden graedt / ende den buyck verstoppende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Buyck-pijn: Neemt Hirs, soo veel van nooden is / maect het heet in een panne / doet het in een sackje / ende leght het op de Buyck. Dioscorides.

Om het sweeten te verweken: Neemt van het af-ziedtsel van Geers, met Water bereyt / ende laet hier van een goeden dronck innemen.

Haver, in 't Latijn Avena.

Gedaente.

De Haver is van steelen ende bladeren de Terwe eenighsints gelijk / maer op de toppen van de steelen draeght het een wist van een gespreyde aere / lancwerpighe ende spits Zaet in sich besluptende. De Wortel is beselachtigh.

Plaetse. Dit gewas werdt hier te Lande veel op de Zaep-landen ghebonden / ende bekiint een vochte ofte waterachtige gront.

Tijt. In Augustus wort de Haver / nescens veel ander koren / ingesamelt.

Aert

Aert en Krachten. De Haver wort weynigh tot Medicijne ghebruyckt / nochtans verskeren sommighe / dat de Haver, in een panne warm gemaect / ende op de Bupck gelept / de Bupck-pijn verdrjyven kan. Joh. Schroderus.

Boeckweyt, in 't Latijn *Fago-triticum*.

Gedaente.

De Boeckweyt schiet op ontrent de twee voeten hoogh / met ronde roode steelen / die met breedachtighe / doch voor spies toe loopende bladeren bewassen zijn: Aen de toppen van de steelen ende zijde steelkens komen witte Bloemkens trog-wijs by een vergadert / te voorschijn / nalatende drie-kantige ende byyne Zaden / in dunne bellekens beslooten. De Wortel is beselachtigh.

Plaetse. De zandachtighe Aekers van Nederlandt weeten veeltijds met Boeckweyt bezaept.

Tijt. De Boeckweyt bloeyt in de Sommer.

Aert en Krachten. De Boeckweyt is matelijck warm ende vocht van aert / maer werdt alleen tot de kienken gebruyckt.

Canarien-zaet, in 't Latijn *Phalaris*.

Gedaente.

Dit ghewas brengt voort geknoopte Halmen / ontrent anderhalven voet hoogh opschietende: De bladeren zijn die van de Terwe wel gelijk / maer kleynder. Op de toppen van de Halmen draecht het korte / ende boven spits toeloopende aeren / upt veel witte schubbekens t'samen gheset / voortbringende witte Bloemkens / na de welke in de aere blinkent Zaet gebonden word.

Plaetse. Hoewel dit Zaet eerst upt de Canarische Eylanden ghebracht is / nochtans vindt men hier te Lande gheheele Aekers met het seldde bezaept.

Tijt. In 't laetste van de Sommer word het Zaet rijp ende versamelt.

Aert en Krachten. Canarien-zaet word weynigh tot Medicijne gebruyckt / hoewel sommighe het de krachten van de Hirs toeschrijven / ende het word meest ghesicht om de Canarie-vogelkens te voeden.

Speurie, in 't Latijn *Spergula*.

Gedaente.

Dit Gewas verkrijght dunne / ronde / gheknoopte steelen / ontrent een voet hoogh op wassende; dese zijn aen peder knoop met seer dunne ende smalle bladkens sterre-wijs in 't ronde bewassen. Op de toppen van de steelen draecht het kleyne witte bloemkens / die van Muur eenighsins gelijk / na de welke ronde zaet-bollekens / met kleyn zwart zaet gevult / volgen. De wortel is dun.

Plaetse. In Brabant ende andere Provincien worden met de Speurie gheheele Aekers bezaept.

Tijdt. Dit Gewas bloeyt meest in May ende Juny.

Aert en Krachten. De werkingen van de Speurie zijn tot noch toe onbekent / ende word alleen tot Voeder voor de Ossen ende Koeven gezaept. Dodonæus.

Dravich.

Gedaente.

Dit Kruydt is een mis-gewas van de Rogge / doch kleynder van halmen ende bladeren / oock brengt het wijdt-upt-gespreyde Aeren voort / die van de Haver eenighsins gelijk / in sich besluypende lancwerpighe graenw koren ofte Zaet. De wortel is dun ende beselachtigh.

Plaetse. Dit Gewas word op de koren-velden onder de Rogge gebonden.

Tijdt. Het word rijp met het ander Graen.

Aert en Krachten. De aert van dit Gewas is onbekent ende de krachten onversicht. Dodonæus.

I 2

Idel-

Ydel-haver, in 't Latijn Bromus.

Gedaente.

Dit Gewas is den Haver in alles seer gelijk / ende wordt om de ydelheyt der Aren Ydel haver genaemt.

Plaetse. Het wordt hier te Lande neffens de Wegen ende aen de kanten van de Ackers gebonden.

Tijdt. In de Somerse Maenden staet dit kruydt in sijn fleur.

Aert en Krachten. De Ydel-haver is berdoogende van aert ende krachten. Dioscorides.

Medicinael gebruyck. Voor quade zeeren van de Neus-gaten: Bereydt een adziedsel van dit Gewas in Water / doet'er by Honigh / koocht het te samen tot de dichte van een Sproop / ende steekt het met doechkens in de Neus-gaten. Dodonæus.

Koren-brandt, in 't Latijn Ustilago.

Gedaente.

Dit kruydt is van halmen en bladeren de Haver seer gelijk / boort brengende een zwarte Aere / met zwart stof ofte verbrande meluwachtigheyt verbult.

Plaetse. Het wordt in de Nederlanden tusschen de Tarwe, Rogge ofte Haver gebonden.

Aert en Krachten. Dit mis-gewas wert nergens toe gebruyckt / ende is het Graen seer schadelijk.

Boonen, in 't Latijn Fabæ.

Geslachten.

Van de Boonen vindt men hier te Lande drie soorten; te weten / kleyne ofte Veldt-boonen, groote ofte Roomse-boonen ende Turckse-boonen.

Gedaente. De Veldt-boonen hebben vierkante holle steelen / met vreedtachtige bladeren / aen een middel-ribbe gehecht / bewassen. Aen ende langhs de steelen ko-

men de wel-riekende bloemen boort / van verwe wit ende met zwarte placken geteekent: na dese volgen de hauwen / van buyten groen ende van binnen met een witte wolachtigheyt bekleedt / waer in de Boonen schuplen. De wortel is redelijk lang / ende dooz veel beselinghe in de Aerde bevestigt.

De Roomse-boonen zijn van steelen / bladeren / bloemen en hauwen / de voorzgaende gelijk / alsien dat sy in alles grooter zijn.

De Turckse-boonen brengen boort seer lange ende dunne steelen / waer mede sy sich om de bystaende staken omwinden ende vast maken. De bladeren zijn groot ende bree / gemeenlijk die aen een steelken by een geboeght. Ontrent de oorsprongh van de bladeren / komen de witte / geele ofte roode bloemkens / die van de Erwtten gelijkende / te voorschijn: na dese volgen lange platte hauwen / in sich besluptende Aere-wijfe Boonkens / van verwe onder malkanderen dickwils verschillende.

Plaetse. Met de kleyne ofte Veldt-boonen worden hier te Lande geheele Ackers bezaept. De Roomse ende Turckse-boonen worden alleen in de Velden onderhouden.

Tijdt. De Veldt ende Roomse-boonen bloeyen in May, ende worden in Juny ofte July rijp. De Turckse-boonen bloeyen in Juny, ende worden in 't laetste van de Sommer rijp.

Oeffeningh. De Roomse-boonen plant men in de Maent Maert op rpen / maect de Turckse-boonen in April rondt om staken / om daer by op te klimmen.

Aert en Krachten. De Veldt ende Roomse-boonen zijn kout van aert / ende geven redelijk goet voedsel. De Turckse-boonen zijn wat warm van aert. Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor sweerende Vrouwe Borsten, ende blauw gestoten ofte gevallen Placken: Neemt Boonen-meel soo veel van nooden is / maect het met Soete-melch tot een pap / ende legt het op. Matthiolus.

Voor

Voor pijn in de Voeten: Zied Boonen in Water ende haedt de voeten daer in. Brunfelsius.

Om de Placken des Aengesichts te verdrijven: Neemt Boonen-bloeyfel-water ende wascht het Aengesicht daer mede.

Voor Graveel ende Water-sucht: Neemt asche van Boone-struycken een handt vol/maecht'er met een half pintje Wijn een Looge van / 't welck ghy in twee repfen sult in geben: ofte neemt Sout van ghehande Boone-struycken bereydt een half bierendeele loots / ende geeft het met Wijn ofte Boonen-bloeyfel-water in. Fuchsius, Joh. Schroderus.

Erwten, in't Latijn *Pisum*.

Geslachten.

De Erwten worden in witte ende grauue Erwten, met ofte sonder schellen onderscheyden / ende wederom in Veldt ende Hof-Erwten af gedeelt.

Gedaente. De Erwten hebben lange/holle ende hooftse steele / in veel tackskens verspreydt / aen de eynde met klauwierkens versien / ende met breedachtige bladeren / altijd twee tegen malkanderen over staende / bewassen: Dese steele konnen sich sonder behulp van rijs ofte steecken niet opheffen. De bloemen komen op besondere lange steeiken voozt / van berwe wit / ende omtrent haer midden met een paerfle placke bespichelt / oock zynse wel geheel paers van koleur. De hauwen daer de Erwten in besloten leggen/zyn lanchwerpigh / royt / ende nederwaerts af hangende.

Plaetse. De Veldt-Erwten worden op de Ackers / ende de Hof-Erwten in de hoven gezaeyt ende bermenighvuldicht.

Tijdt. Sy worden in de Somer rijp.

Oeffeningh. De Hof-Erwten worden in de Maent Maert ofte April een duym diep in de Aerde geplant.

Aert en Krachten. De Erwten zijn van aert ende krachten de gemeene Boonen seer gelijk. Dodonaeus.

Wicken, in't Latijn *Vicia*.

Gedaente.

Dit Gewas brenghet voozt dunne / vierhante / lange steele / met veel lanchwerpige / ende voozt ront-toeloopende bladeren; aen een middel-ribbe over malkanderen geplactst / bewassen. Aen het eynde van de steeiken is het met klauwierkens versien. De bloemen zijn die van de Veldt-boonen gelijk / maer doncker-purper van berwe; die van lanchachtige hauwen geboelgt worden / waer in de platte bypne zadekens / by ons Wicken genaemt besloten leggen.

Plaetse. De Wicken worden op sommige Ackers gezaeyt.

Tijdt. Dit Gewas bloeyt in May, ende in July ofte Augustus wordt het zaet rijp.

Aert en Krachten. De Wicken berwarren matelijck / ende verdoogen in den tweeden graet; sy supberen / bagen af / ende zijn in 't laetste wat t'samen-treckende van krachten. Ravelingius.

Medicinael gebruyck. Voor Uyt-teeringe. Neemt Wicken-meel soo veel ghy wilt / vermenght dit met gesupverde Honigh tot dat het als een Conserf werde / ende geeft hier van in alle dagen de groote van een Oker-noote. C. Durantus.

Voor Beten van dolle Honden ende ander Gedierte: Neemt Wicken-meel, vermenght het met Wijn tot een papken ende leght het op. C. Bauhinus.

Krock, in't Latijn *Arachis*.

Geslachten.

Dit Gewas is in twee soorten / te weten / groote ende kleyne Krock, onderscheyden.

Gedaente. De eerste soorte heeft seer teerhantige steele. De bladeren zijn smal ende aen een middel-steeiken tegen malkanderen over geboeght / aen 't eynde van het welke kleyne klauwierkens voozt spruyten.

A 3

De

De bloemkens zijn kleyn ende purper van
berwe / na de welcke kleyne ronde hant-
kens / ronde / byyne / ende harde zaden-
kens in sich beslyptende / te voorszijn ko-
men.

De tweede soorte verschilt van de vooz-
gaende ingroote / wantse veel kleynder is
als de selfde : oock komen de bloemkens die
wit zijn / op lange steelkens veel by een ver-
gaderd te voorszijn.

Deze beyde soorten hebben groote gelijc-
kenisse met de Wicken, ende worden daer-
om van sommighe Wilde Wicken ghe-
naemt.

Plaetse. De Krock wort onder het koren
ende hantwrychten gebonden / ende brengh
groote hindernisse omtrent het opwassen
van de selve by.

Tijdt. In Junij draeght dit gewas ryp
zaet.

Aert en Krachten. De Krock wort noch-
te in spijs noch tot Medicijne vooz de Men-
schen gebesicht.

Aphace.

Gedaente.

De Aphace brengh voort dunne / kanti-
ge / ende geknoopte lange steelen / met
bladeren / die onder breedte ende boven spits
zijn / ende aen peder knoop ofte lit twee te-
gen malhanderen ober staen / bewassen.
Aen de voorszongh der bladeren spruyten
kleyne klauwierkens ende geele Bloem-
kens : Na de Bloemkens volgen breed-
achtige hantwens / met plat-ronde zwarte
Zaden ghebult. De Wortel is met dunne
beselingen behangen.

Plaetse. Dit gewas wort hier te Lande
onder het ander koren gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in May, ende in Juny
ofte July wort het Zaet ryp.

Aert en Krachten. De Aphace is mate-
lijk verwarmende / ende sterckelijck ver-
droogende van aert / ende t'samen-treken-
de van krachten. Galenus.

Aerd-akers, Aerd-nooten, in 't
Latijn *Glans Terrestris.*

Gedaente.

Dit gewas heeft teere en dunne steelen /
in verschepte zijde scheuten verdeelt.
De bladeren zijn lanchtwerpigh ende kleyn /
op besondere middel-steelkens / aen 't eynde
met klauwierkens versien / voort-spruyten-
de. Aen het opperste van de steelen komen
paers-roode bloemen / die van de Erweten
gelijck / te voorszijn / na de welcke kleyne
ende lanchtwerpi e hantwens / drie ofte vier
ronde Zadenkens in sich beslyptende / volgen.
De Wortelen zijn knobbelachtig ende dick /
van buyten zwart / van binnen wit / soet
van smaect / ende dooz beselinghe aen mal-
handeren verbonden.

Plaetse. Het wort hier te Lande op de
koren-ackers gebonden.

Tijdt. Het draeght sijn Bloemen in Juny
ende July, ende na de May-tijdt worden de
wortelen uptgegraven.

Aert en Krachten. De Aert-akers zijn ma-
telijk verwarmende / ende verdroogende
van aert en daerom t'samentreckende van
krachten. Dodonæus.

Koren-roosen, in 't Latijn Nigella-
strum.

Gedaente.

Dit gewas verkrifcht een ronde steel /
omtreut twee voeten hoogh / die nes-
fens de lange / smalle / ende spitse bladeren /
rugh ofte harygh in 't aentasten is / op de
top van de steel draeght het byyn-roode
bloemen / die van de Chysing oogen gelijck /
na de welcke lanchtwerpige zaethuyshens /
met zwart zaet gebult / volgen. De wortel
is dun.

Plaetse. Het wort onder het koren was-
fende gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in May ende Junij.
Aert en Krachten. Het zaet van dit kruyt
is

is warm ende droogh in den tweeden graet/ openende/ ende af-vagende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor de Geelsucht: Neemt van het Zaet een vierendeel loots/ gestooten zijnde/ geeft het met eenigh bequaem nat in. Octavius Horatianus.

Om de Maendt-skonden der Vrouwen te verwecken, ende de Wormen te dooden: Neemt van het Zaet een vierendeel loots/ ende laet het op een reys gebuyken. Ravelingius.

Voor quade Schurftheydt: Neemt van het sijn gestooten Zaet/ soo veel van nooden is/ menght het met Honingh/ ende strijcht het Schurft daer mede. Fuchsius.

Koren-bloemen, in't Latijn *Cyanus*.

Gedaente.

DAt Gewas brengt voort kantige stee-
len/ met lancbwerpige ende diep gesne-
den asch-berwige bladeren bewassen/ ende
op de toppen met ronde ende bovenwaerts
spits toeloopende geschubde knoppen bela-
den; upt het midden van de welke de Bloe-
men/ van veel dyaephens t'samen geset/
voortspuyten; dese zijn van verscheide ko-
leuren/ te weten/ blaetw/ wit/ paers/ root/
ende lijfverwich. Het lancbwerpigh blin-
kent zaet leyt in de knoppen in wolachtige
ruyghte bewonden. De wortel is dun ende
met veel beselingen behangen.

Plaetse. De blaetw. Koren-bloemen
groepen op de Ackers onder het Kieren/ die
met de witte/ paerse/ roode ende lijfverwich
bloemen worden in de Hoven gebonden.

Tijdt. Sp bloepen in May, Junij, en Julij.
Aert en Krachten. De Koren-bloemen
zijn kout ende droogh tot in den tweeden
graet/ ende t'samen-treckende van krach-
ten. Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor rodigheyt
ende pijn der Oogen: Neemt het gedistil-
leerde water van de bloemen/ ende waschtse
daer dickwils mede. Fuchsius.

Voor versche Wonden ende Quetsuren:

Neemt het sap van dit kruidt/ dympt het
in de Wonden ende leght het gestooten
kruidt daer boven op. Brunfelsius.

Om de Maegh van alle galachtige vochtig-
heden te suyveren: Neemt van het sijn ge-
stooten zaet een halfvierendeel loots/ ende
geeft het met Bier ofte eenigh ander nat in.
Ravelingius.

*Wilde Heul, Kolle-bloemen, Klap-
roosen*, in't Latijn *Papaver Erraticum, Rheados*.
Gedaente.

DAt gewas heeft harpige ofte rupge stee-
len/ met lancbwerpige ende diep gesne-
den bladeren bewassen; op de toppen van de
steele komen de schoon roode bloemen/ die
van de Tamme Heul gelijck/ te voorschijn;
de wortel is redelijck langh.

Plaetse. Het wortel onder het Koren was-
sende gebonden.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen in May
ende Junij.

Aert en Krachten. De Wilde Heul is seer
verkoelende van aert/ slaep verwekkende
ende pijn stillende van krachten. Fuchsius,
C. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor Hooft-pijn:
Neemt dit kruidt/ stoot het kleen met een
wynigh Azijn/ ende bint het voor het Hooft.
Dodonæus.

Voor heete Koortsen ende inwendighe
Brandt: Neemt het gedistilleert water van
dese bloemen een pint/ Sproop van deselve
bereyt drie oncen/ vermenght dit te samen
ende laet hier van dickwils een roemertje
vol innemen.

Voor Zijde-pijn ofte Pleuris: Neemt van
de bloemen een handt vol/ koochtse in wa-
ter tot een pint/ doorgesegeen zijnde/ maect
het soet met Suicker/ en laet hier van dick-
wils drincken; ofte neemt van de gedroogh-
de bloemen een half vierendeel loots/ scut
van Salpeter, bereyde Kreeft-oogen van
elck's tien greyn/ stoot het tot een sijn poep/
ende geeft het op een reys in. Rolsinckius.

Voor sware Hoest: Neemt van de Su-
roop

roop van Klap-roosen een lepel vol/twee ofte drie mael daeghs in; ofte gebruyckt van de Conserf van dese bloemen bereyt de groote van een Notemuskaet. Dispens. Augustan.

Voor heete Sweeringe ende wilt Vuur: Neemt van dit kruyt soo veel van noden is/ gestooten zijnde leght het op. Dodonæus.

Vlas, in 't Latijn *Linum*.

Gedaente.

Het Vlas heeft dunne steelen/ met lanc-
werpige smalle bladeren betwassen/ en
op de toppen met schoon blaauwe bloem-
kens vertiert; na de welcke ronde zaet bol-
lekens/ met blinkient zaet gebult/ volgen.
De wortel is kleyn.

Plaetse. In de Nederlanden worden ver-
scheyden Aekers met dit gewas besaeyt.

Tijdt. Het bloeyt in May ende Junij.

Aert en Krachten. Het zaedt/ 't welck
Lijnzaet genaemt wordt/ is warm in den
eersten graet/ maer middelmattigh in boch-
tigheyt ende drooghte/ vermogende/ ver-
teerende ende rijpmakende van krachten.
Dodonæus, Fuchsius, Matthiolus.

Medicinael gebruyck. Voor harde geswel-
len: Neemt Lijnzaet-meel vermenght het
met Looge/ ende leght het pap-wijs op.
Fuchsius.

Voor voort-eetende Sweeringen: Neemt
Lijnzaet, koocht het in Wijn/ ende wascht
de Sweeringe daer mede. Matthiolus.

Voor Hoest ende slijmigheyt op de Borst:
Neemt Lijnzaet-meel, doet'er by gesuy-
verde Honingh tot dat het als een Siroop
wordt/ ende laet hier van dickwils licken.
Dodonæus.

Voor Zijde-pijn, Buyck-pijn ende Gra-
veel: Neemt versch geslagen Lijn-olie twee
oncen/ ende geeft het op een reys in. Joh.
Schroderus.

Voor Verbrantheyt: Neemt de slijmig-
heyt van het zaedt gesoden/ ende slaet het
met doorken om/ ofte neemt Lijn-zaet-
olie/ Gooften-water van elck even veel/
roert het onder malskanderen/ ende besprijt

de verbrande plaetse daer mede. C. Du-
rantes.

Voor Ambeyen ende Kloven aen 't Fon-
dament: Neemt Lijn-zaet-olie/ ende be-
strijcktse daer mede. Fuchsius.

Wildt Vlas, in 't Latijn *Linaria*.

Gedaente.

Dat Ghetwas brenghet voort redelijck
hooge ronde steelen/ met bladeren/ als
die van tam Vlas, bekleedt. De geele bloe-
men/ die achter met een smal staertje wyt-
puplen/ komen langhs de steelen te voor-
schijn/ dese worden van ronde zaet-bolle-
kens/ met zwart zaedt gebult/ gevolght.
De wortel is wit/ langh ende dun.

Plaetse. Wildt Vlas groeyt hier te Lande
langhs de kanten van de Bouw-landen
ende Wegen.

Tijdt. Het draeght bloemen in July ende
Augustus.

Aert en Krachten. Wildt Vlas is warm en
verdroogende van aert/ bitter van smacck
ende openende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Geel-sucht,
Water-sucht, verstophtheyd van Lever en
Milt, ende om den Urijn af te drijven:
Neemt van dit kruydt drie handen vol/ zied
het op in een pint schoon Water ofte Wijn/
tot dat een derden deel versoden is/ ende
laet hier van twee ofte drie mael des daeghs
driinken. Hier toe dient mede het gedistil-
leert Water van dit kruydt drie oncen op
een reys ingenomen. Dodonæus.

Voor inwendige Quetsuren, opgestopte
Maent-stonden, ende om de Na-geboorten
af te drijven: Bereydt een afziedsel van dit
kruydt met Wijn/ ende laet hier van drin-
ken. C. Durantes.

Voor Sproeten ende Placken des Aenge-
sichts: Bestrijcktse met het sap van Wildt
Vlas, soo sullen sy haest vergaen.

Voor pijn in de Lendenen, Lijf-moeder
ofte Blase: Bereydt een Badt van dit
kruydt/ ende laet de siecken daer eenige
tijdt in sitten. C. Bauhinus.

Hen-

Hennep, in 't Latijn *Cannabis*.

Geflachten.

VAn dit Gewas worden twee soorten gevonden / te weten Hennep-manneken ende Hennep-wijsken.

Gedaente. Hennep-manneken wast door zijn ronde holle steelen seer hoogh op. De bladeren zijn doncker groen / lancwerpigh / smal / spits / ende aen de kanten saegh-wijs gekerft / ses ofte meer by een vergadert voort spruytende. Aen de toppen ende langhs de steelen heeft het ronde zaet-huysskens / rondachtigh grackw zaet / van binnen met wit mergh gebult / in sich besluytende. De wortel is met veel beselingen behangen.

Hennep-wijsken is de boozgaende van gedaente wel gelijk / maer en brenghet geen zaet voort.

Plaetse. De Hennep wast best op bochte ofte becnachtige gronden.

Tijdt. Het bloeyt in July.

Aert en Krachten. Het kruidt is verkoelende ende verdoogende van aert / ende het zaet wort van eenige booz warm en doogh / van anderen voort kout en doogh geacht. Joh. Schroderus.

Medicinael gebruyck. Voor Geel-sucht, verstoppinge van de Lever, sinckinge ende inwendige pijn: Meent Hennep-zaet vier handen vol / stoot het kleyen in een Moztier / Conserf van Roosen een once / koocht het op in een pint soete Melck / giet'er by een weynigh Rins-wijn tot dat het begint te sirenimen / door gedaen zijnde / laet hier van twee ofte drie mael des daeghs een roemertje vol drincken.

Voor ontvloeyinge des Zaets ende Zijdepijn: Meent Hennep-zaet een half bieren-deel / stoot het kleyen in een Moztier / ende treckt'er met een half pintje Garfie-water een melckje uyt / 't welck met Supcher soet gemaect zijnde / in twee repfen sal in gegeven worden. Brunfelsus.

Voor harde Geswellen: Strijckse met de

Olie uyt Hennep-zaet geparst. Dodonæus.
Voor pijn in de Ooren: Druyp een weynigh van het sap / uyt het groene kruidt geparst / in de Ooren. Dioscorides, Galenus.

Wouwe, in 't Latijn *Lutum*.

Gedaente.

DE Wouwe brenghet eerst voort lancwerpige / smalle / gladde bladeren / tuschen de welke hooge steelen / met soodanige / maer kleynder bladeren bekleedt / voort spruyten. Aen het opperste van de steelen draegt het kleyne bleek-geele bloemkens / die van kleyne knopkens / met zwart zaet gebult / gevolgt worden. De wortel is langh ende wit.

Plaetse. Het wort in de Nederlanden op sommige Ackers gezaeyt / ende groeyt elders van het gevallen zaet voort.

Tijdt. Het bloeyt in May ofte Juny / ende daer na wort het zaet ryp.

Aert en Krachten. Dit kruidt wort tot geen Medicijne ghebruyckt / maer alleen van de Derwers / om daer mede te Derwen begeert.

Taback, in 't Latijn *Nicotiana*,

Petum, Tabacum.

Gedaente.

DAt Gewas verkrijght seer hooge steelen / met breede / lancwerpige / ende spits toeloopende bladeren bewassen. De bleek-paerste bloemen / die op het opperste van de steelen te voorschijn komen / zijn lancwerpigh / van binnen hol / ende in 't ronde vijs-hoekigh. De zaet-huysskens zijn met kleyen geelachtigh zaet op gebult. De wortel is dick / ende in verscheyde scheuten verheydt.

Plaetse. De Taback is hier van bremt zaet aengeteelt / ende werd omtrent Amersfoort overbloedigh op de Ackers aengewonnen.

Tijdt. Het draecht sin bloemen in Augustus, ende daer na wort het zaet ryp.

h Oeffe

Oeffeningh. Dit Gewas wort met groote naestigheyt geoeffent; men zaeyt het in de Lente in backen / daer toe eygentlielij bereydt / daer na wordt het op de Ackers op verheven Beddekens geplant / gewiedt / aengehooght / afgetopt / ende eyndelijch de beste bladeren met helder weeder versamelt / ende in de Schuuren om te droogen op gehangen.

Aert en Krachten. De Taback is verwarmente ende verdroogende van aert / afvagende / dooz-snijdende / verdoobende ende purgerende van krachten. N. Monardis.

Medicinael gebruyck. Voor overtollige vochtigheden der Hersenen ende Tant-pijn: Neemt het sijn ghestooten poeper van dit Krupdt / ende haelt er een weynigh van in de Neus-gaten op: ofte de roock dooz een pijp in de Mont gesogen / ende daer na wederom uyt geblasen / 't welck met Taback dymcken noemt / werdt van veel gepresen.

Voor Koortsen: Neemt twee oncen van het gedistilleert Water van Taback, ende geeft het vooz het aenkomen van de Koofts in. Platerus.

Voor Wormen: Neemt van de Sproop van het sap met Supcker bereydt / een lepel vol / ende laet het in-nemen / ondertuschen legt een bladt op de Navel van de Dypck. Dodonæus.

Voor Verbrantheyt: Neemt versche Taback-bladeren, ende legt se op de verbrande plaetse. Joh. Schroderus.

Voor Water-sucht: Neemt van het uytgedruchte sap van groene Taback een lepel vol / ende geeft dit met eenigh bequaem nat in; dit purgeert van onderen ende van boven / ende hier dooz is een seker Landtmann volkomen van de Water-sucht geneesen geweest. Dodonæus.

Voor versche ende oude Wonden ofte Zeeren: Druypt het sap in de quetsuren / ende legt 'er een ghestooten groen bladt boven op. N. Monardis.

Voor Kort-amicheydt ende een sluymige Borst: Hier tegen gebruyckt een lepel vol van de Sproop van Taback. J. Schroderus.

Voor een verharde Milt: Leght de ghestooten bladeren op de linker-zijde. Clusius.

Voor pijn van de Buyck ende Lijf-moeder: Neemt de ghestooten bladeren en legt se warm op de Navel. C. Bauhinus.

Hoef-bladeren, in 't Latijn *Tussilago*.

Gedaente.

Dit Krupdt brenghet in de Lente sijn geale bloemen / van veel bladkens by een vergadert / op korte steekens voort; daer na verkrijghet het sijn bladeren / de welcke breekt / hoerkligh / op de bovenste zijde groen / ende aen de onderste met witte wolachtigheyt bekleedt zijn. De wortel is wit / dun ende langh.

Plaetse. Het wort hier te Lande op vochte Ackers ende Velden gebonden.

Tijdt. Het vertoont sijn bloemen in 't laetste

laetse van Maert, ende kozt daer na spruyten de bladeren upt.

Aert en Krachten. De groene Hoef-bladeren zijn matelijck verkoelende ende verdroogende van aert / ende hebben een besondere kracht om de Longe te verstercken / maer de gedroogde zijn sy wat verwarmende. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Hoest ende Engborstigheydt: Neemt Hoef-bladeren drie handen vol / ziedse op in Water tot een pint / maect het soet met Syroop van Hoef-bladeren, ende laet hier van dickwils drincken. Dodonæus.

Voor ontfekinge van het Ingewant, ende heete Koortsen: Neemt Water van Hoef-bladeren gedistilleert / ende geest'er twee ofte vier oncen tessen van in. Fuchsius.

Voor Hoofst-pijn ende ontfekinge der schamelijcke Leden: Neemt het gedistilleert Water ende leght het met doeken op.

Voor Verbrantheyt: Bescrijcht de plaetse met het sap upt de bladeren gepast / ende leght de groene bladeren daer boven op. Brunfelsus.

Vaccaria.

Gedaente.

Dit Kruidt heeft ronde / gladde ende gheknoopte sieelen / die omtrent een voet hoogh op schieten: aen peder sit ofte knoop spruyten twee langhachtige spitse bleeck-groene bladeren / die tegen mallian-deren over staen / ende onder seer dicht by een geboeght zijn. Op de toppen van de sieelen komen kleyn: roode bloemkens upt een ront knopken te voorschijn. Het zaet is kleyn ende swart / ende lept in het voosberhaelde knopken besooten. De wortel is in verscheide beselingen gedeelt.

Plaetse. Het woijt op de vette Ackers ende Velden gevonden.

Tijdt. Het bloeyt de geheele Sommer doot. Aert en Krachten. De *Vaccaria* heeft gene ofte tot noch toe van niemant beschrevene krachten.

Byvoet, in 't Latijn *Arthemisia*.

Gedaente.

Dit Kruidt brenghet voos hooghe / ronde ende gestreepte roodachtige sieelen / in veel zijde-scheuten gedeelt / ende met diep gesneden bladeren / die boven groen ende onder witachtigh zijn / bewassen. De bloemen zijn seer kleyn / die van Alsem gesijck. De wortel is doot veel beselingen in de Aerde bevesticht.

Plaetse. Het groeyt langhs de Wegen / ende aen de kanten van de Velden ende Ackers / doch best op drooge ende steenachtige gront.

Tijdt. Upt de obergeblevene wortel spruyten in de Lente nieuwe scheuten voort / ende in de Sommer Maenden staet het in sijn volle fleur.

Aert en Krachten. De *Byvoet* is warm

in den eersten / ende dzoogh in den tweeden
graet / openende ende verteerende van
krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Om de Maendt-
stonden ende de Na-geboorte af te drijven :
Neemt Byvoet twee handen vol / zied het
op in Wijn tot een pint / ende laet hier van
een roemertje vol van dvincken / ende be-
reypd een badt ofte stobbinge van het selfde
Kirupdt. Dioscorides.

Voor Graveel ende opstoppinge van den
Urijn : Bereydt van dit kirupdt met Wijn
ende Water een afziedsel / en laet'er van
dvincken. Dioscorides.

Voor bevinge der Leden : Neemt sap
van Byvoet, Olie van Roosen van elck
even veel / menght het te samen / ende be-
strijckt de Leden daer mede. Dodonæus.

Voor het opstijgen des Lijf-moeders :
Neemt Byvoet, naeyt het in een sackje/
ende leght het van onder de Nabel tot de
Liesche toe. Fuchsius.

Voor pijn in de Maegh : Neemt Byvoet,
stoot het kleyn / doet'er by Olie van bittere
Amandelen, ende leght het pap-wijs op de
Maegh. C. Durantus.

Voor de Na-ween der Kraem-vrouwen :
Neemt sap van Byvoet, Dopen van Ey-
ren, Verckens-reusel, gestooten Comijn-
zaet, van elck soo veel van noden is / ver-
menght dit te samen tot een Plaster / ende
leght het onder de Nabel van de Bupck.
Ravelingius.

*Witte Andoren, Malrove, in 't La-
tijn Marrubium, Prassum.*

Gedaente.

Dit Gewas heeft vierkante ruge stee-
len / omtrent een voet hoogh op schie-
tende. De rontachtige / gerimpelde en ront-
om de kanten geschaerde grijse bladeren
spruyten altijdt twee tegen malkanderen
over staende voort; aen de oorsprongh van
de welcke de witachtige bloemkens upt
scherpe huyshens rondom de steel kroons-
wijs voort komen. Het zaet is rontachtigh

ende ront; de wortel zwart / ende met
veel beseligen behangen. Dit geheele kirup
heeft een goede reuck.

Plaetse. Het wast langhs de Wegen / en
aen de kanten van de geboutde ende onge-
boudde Landerepen.

Tijdt. Apt de overgebleven wortel spruy-
ten in de Lente nieuwe scheuten voort / en het
draeght sijn bloemen in July ende Augustus.

Aert en Krachten. De Malrove is warm
in den tweeden / ende dzoogh in den derden
graet / bitter van smaeck / openende / af-
bagende ende dun makende van krachten.
Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Hoest ende
Enghborstighet : Neemt van de bladeren
van dit kirupdt drie handen vol / koocht het
op in schoon Water tot een pint / door gese-
gen zijnde / maecht 't soet van Honigh / ende
laet hier van dvincken. Dioscorides.

Om de Maent-stonden te verweken ende
de Na-geboorte af te drijven : Neemt van
de bladeren twee handen vol / ziedse op in
een pint Wijn tot dat een derden deel ver-
soden is / ende laet hier van een roemertje
vol dvincken. Galenus.

Voor de Geel-sucht : Hier tegen wordt
seer gepresen het sap uit de bladeren ge-
parst / ende drie lepelen vol in genomen.
Ravelingius.

Om de Longe van taye ende sluymige
vochtigheden te suyveren ; Neemt het ge-
distilleert Water van Malrove een pint /
Sproop van Malrove drie oncen / vermengt
dit te samen / ende laet hier van dickwils
dvincken : Ofte bereydt een afziedsel met
Vijgen, ende laet daer van dvincken : ofte
neemt van het sap van Malrove tien oncen/
gesuyverde Honigh drie oncen / koocht dit
te samen tot dat het dick wordt / roert'er
onder soo veel poeper van Soet-hout als
van noden is / ende gebuycht hier dick-
wils van. P. Crescentius.

Voor Krop-klieren : Neemt van de bla-
deren soo veel van noden is / stootse kleyn/
doet'er by wat Hoender-bet / ende legt het
pap-wijs daer op. Ravelingius.

Voor

Voor vuyle Zeeren ende Sweeringen:
Neemt het sap uit de bladeren gepast twee
deelen / gesuikerde Honigh een deel / ver-
menght dit te samen / ende leght het met
wiecken in de Zeeren ofte Sweeringe.
Fuchsius.

Voor verouderde pijn van de Ooren:
Neemt van het sap / Olie van Roosen van
elcks eben veel / ende druppelt het in de Oo-
ren. Dioscorides.

Voor Geel-sucht: Neemt van dit Kruyt
twee handen vol / kleine Santorie een hant
vol / Steenruyte een halve hant vol. Koocht
dit in een kanne Wijn / tot dat een derden
deel versoden is / maecht het soet met Supe-
ker / en laet hier van dyncken. Joh. Stocker.

Voor Steen ende Graveel: Bereydt een
afziedsel van dit Kruydt met Wijn / ende
laet hier van gebuycken. Joh. Stocker.

Om de beslooten Winden van de Lijf-
moeder, ende de Na-geboorte af te drijven:
Neemt van het sap twee lepelen vol / Wijn
een half muetsen / geeft dit op een reys in.
Joh. Stocker.

Scabiose, in't Latijn *Scabiosa*.

Geslachten.

Dit Gewas wordt in gemeene ende
vreemde Scabiose onderschepten: van
de vreemde Scabiose sullen wy onder de
Bloem-krupden in het Negende Deel han-
delen.

Gedaente. De gemeene Scabiose heeft
lanckwerpige ende diep gesneden bladeren/
die van Rakette eenighsins ghelijck; tus-
schen de welcke ruggachtige steelen ontrent
een voet hoogh voort spruyten / die met de
hoog-verhaelde bladeren ook bewassen zijn/
ende op wiens toppen bleek-blaetwe bloe-
men / in't ronde by een geboeght te hoog-
schijn komen. De wortel bevestigt sich diep
in de Aerde.

Plaetse. De Scabiose wast hier te Lande
aen de kanten van de Ackers ende Veldeu.

Tijdt. Dit Kruyt vertoont sijn bloemen
in Augustus.

Aert en Krachten. De Scabiose is warm
ende droogh in den tweeden graet / af-va-
gende / dooz-snijdende / verdeplende / zweet-
drijvende / ende de besmettinge wederstaen-
de van krachten. Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor Hoest, Eng-
borstighet ende pijn in de Zijde. Neemt
Scabiose-bladeren vier handen vol / koocht-
se in Gersien-water tot een pint / maecht het
soet met Suiker / ende laet hier van dick-
wils dyncken. Dodonæus.

Voor Pest ende besmettelijcke siekten:
Neemt sap / uit de bladeren gepast / twee
onten / Veneetsen Theriakel een vierendeel
loots / vermenght dit te samen om in een
reys in te nemen / hier op moeten warm
tor-gedeckt zijnde zweeten. C. Bauhinus.

Voor Ambeyen. Koocht dit Kruydt in
Wijn / ende ontfanght den rooch aen het
fondament. P. Crescentius.

Voor quaet seer van het Hoofst: Bereydt

h 3

een

een af-ziedtsel van de bladeren met looge /
ende wascht het hooft hier mede. Dodo-
næus.

Voor Schurftheyt: Neemt poeyer van
de gedrooghte Wortel een vierendeel loots/
ende geeft dit alle dagen met Septen-wey
in / ende neemt het sap uit het Kruydt ge-
perst / koocht het met Wijn / ende bestrijcht
het schurft daer mede. P. Crescentius.

Duyvels-beet, in 't Latijn *Morsus*

Diaboli, *Succisa*.

Gedaente.

Duyvels-beet heeft jonge steele / ont-
rent twee voeten hoogh op-schietende/
met lange breedachtige bladeren / die rontom
de kanten wat gekierft zijn / bewassen: Op
de toppe brengt het voort witte ofte bly-
purpere Bloemen / van maechsel die van
de Scabiose gelijck. De wortel is zwart /
krogt / dick ende met veel veeselingen be-
hangen.

Plaetse. Het wast aen de kanten van de
Akers / Velden en op ongebouwde plaetsen.

Tijdt. Het bloeyt in July, Augustus ende
September.

Aert en Krachten. Dit Kruydt is warm
ende droogh in den tweede graedt / bitter
van sinaeck / af-vagende ende zweet-bij-
vende van krachten / ende komt in wer-
kinge met de Scabiose over een. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Hals-ghe-
swel: Neemt van dit Kruydt drie handen
vol / koocht het op in schoon water tot een
pint / doet'er by twee oncen Honingh van
Kooften / ende gozgelt daer mede. Do-
donæus.

Voor Pestige Gewellen: Neemt dit ge-
heele Kruydt / stoot het kleyn / ende legt
het pap wijs op. Fuchsius.

Voor geronnen bloedt in 't Lichaem, pijn
ende opstijgen van de Lijfmoeder: Neemt
van dit Kruydt vier handen vol / ziedt het
op in Wijn tot tot een pint / ende geeft hier
van tweemaal des daeghs een roemertje
vol te gebruiken. C. Durantus.

Voor Pest ende besmettelijcke sieckte:
Hier tegen gebruikt nuchteren de Wijn/
daer dit Kruydt in gesoden is: Oste neemt
alle morgen twee oncen van het gedistillert
Water van dit Kruydt in. Ravelingius.

Wit Wolle - Kruydt, in 't Latijn
Verbascum.

Gedaente.

Dit Kruydt heeft breede / sachte ende
griffachtige bladeren / tusschen de wel-
ke een hooge steel op-schiet / met soodanige
bladeren bewassen / maer die na de top
kleynder worden. Dese steel is van het mid-
den tot de top met geele vijs-bladige Bloem-
kens verciert / na de welke ronde zaet-
huyshens / met kleyn zaet gebult / volgen.
De wortel is omtrent een vinger dick.

Plaetse. Het wast neffens de kanten van
de

De Aekers / Wegen / op ongebouwde ende zantachtige plaetsen.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten Wit Wolle-kruydt is verdoogende ende matelijck verwarmente van aert / vermozwende / verteerende ende pijn-stillende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Speenen ofte Ambeyen: Bereydt een afziedsel van dit kruydt tot een stobinge / ende bestrijckse met Olie van de Bloemen bereydt. Dodonæus, Matthiolus.

Voor het uyt-vallen van den Aers-darm: Neemt de gedooghde toppe van dit kruyt / Kamillen-bloemen, Mastick, van elck even veel / stoot dit tot een grof poeper / ende leght hier van op heete koolen / om het fondament daer mede te verdoocken. Ravelingius.

Voor Buyck-loop ende Sinckingen: Neemt van de Wortel een ounce / ziedtse in een half pintje roode Wijn / tot dat een derdendeel verdoen is / ende geest dit in twee repfen in. Fuchsius.

Voor alle koude gebreecken van de Zenuen: Bereydt een badt van dit kruydt / met Salvie, Majoleyn ende Kamillen-bloemen.

Voor Bloedt-sweeren ende Klap-ooren: Stoot dit kruydt kleyn / maect het warm in een panne / ende leght het pap-wijs op. Dodonæus.

Voor het Podegra. Hier toe werdt seer gepresen het gedistilleert Water van Wille-kruydt / drie oncen t'essens in-genomen. Ravelingius.

Gemeyne Kamille, in 't Latijn
Chamomilla.

Gedaente.

DE gemeyne Kamille heeft dunne steelkens ende zijde tackkens / met seer klepne ende gesnippelde bladkens betoafsen / ende omtrent een voet ofte meer hoogh op-schietende. Op de top van de steelkens horen Bloem-knoppen te voorschijn / die

sich openende in 't midden een geel hoofdekken / rondtom met smalle witte bladkens beset / vertoonen. De Wortel is veschachtigh.

Plaetse. Dit kruydt werdt op de Aekers by het kroon gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny.

Aert en Krachten. De Kamille, voornamentlijck sijn Bloemen / is verwarmente ende verdoogende in de eerste graet / outdoende / verteerende / vermozwende ende pijn-stillende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Buyck-pijn, ende om de Maent-stonden te verwecken: Neemt Kamillen-bloemen drie handen vol / koocht het in Bier ofte Wijn / tot een pint / ende laet hier van dickwils dvincken. Dodonæus.

Voor langh-duurende Koortsen, ende Geelsucht: Neemt van dit geheele kruydt een hant vol / stoot het kles in een Wortier / doct'er

doct'er

doet'er by een half mutshen Wijn / perst
het sap daer upt / ende geeft het in. C. Du-
rantus.

Voor Graveel, ende pijn in de Blase:
Neemt Kamille-bloemen, soo veel van noo-
den is / benaeyt het in een sackje / hoocht
het op in water / ende legt het warm van
buiten op.

Voor Swellingen, ende pijn in de Leden.
Neemt Olie van Kamille, ende bestrijctse
daer mede. Dispens. Augustan.

Voor Buyck-pijn der kleyne Kinderen:
Neemt het Net / warm upt een Schaep ge-
trocken / bestrijct het met Olie van Ka-
mille, ende legt het op de buick.

Voor oude Hooft-pijn: hoocht Kamil-
len-bloemen in looge / ende wascht het
hooft daer mede. P. Bayrus.

Koedille, stinckende Kamille, in
't Latijn Corula, Fatida.

Gedaente.

D At Gewas verkrijght hooger ende die-
ker steelen / als de gemeyne Kamille:
Oock zijn de bladeren grooter ende don-
kerder groen van verwe; de Bloemen zijn
van maechsel / hoewel grooter / die van de
Kamille-bloemen gelijck. Dit geheele krypt
heeft een zware ende onlicffelijke reuck.

Plaetse. Het groeyt hier te Lande nes-
sens de Wegen ende aen de kanten van de
Ackers.

Tijdt. Het draeght sijn Bloemen in Juny
ende July.

Aert en Krachten. De Koedille is wat
warm ende droogh van aert / Rondeletius
ende andere hebben dit krypt in de danc-
ken ofte af-ziedtels gedaen / dienende om
de dunne, waterachtige / verbrande / sou-
te / ende melancolijcke vochtigheden doo-
den stoel-gauch af te jagen. Lobel.

Vokelaer, geele Ganse-bloemen, in
't Latijn Chrysanthemum.

Gedaente.

D At krypt heeft ronde steelen met
lanckwerpige ghesneden bladeren be-

hangen. De geheel geele Bloemen zijn /
die van de Kamille, maer grooter / seer
gelijck. De wortel is beselachtigh.

Plaetse. Men vint het op de Ackers ende
de Bouw-landen.

Tijdt. Het bloeyt in Juny, July ende Au-
gustus.

Aert en Krachten. De Vokelaer is warm
ende droogh van aert / ende schijnt van
krachten de Kamille niet seer ongelijck te
zijn. Lobel.

Medicinael gebruyck. Voor Geel-sucht:
Neemt van de Bloemen met het zaet een
bierendeele-loots / ende geeft het met Wijn
in. Dodonæus.

Paerts-bloemen, in 't Latijn Tri-
ticum Vaccinum.

Gedaente.

D At Gewas brenghet voort een recht op-
staende steel / wat meerder als een voet
hoogh / in eenige zijde taeckens onder-
scheyden / ende met lange / smalle / spitse
bladeren bewassen. Boven aen de steelen
komen tusschen de bladeren de paerse Bloe-
men te voorschijn / die te samen een Dosse-
staert upt-beelden. Na de Bloemen volgen
vrede haukens ofte blaekens / twee zwarte
zaden in sich beslytende. De wortel is
kleyn ende houtachtigh.

Plaetse. Het wort op de Ackers gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. Dit krypt is ver-
warmende / ende dampigh van aert: daer-
om het zaet in-genomen / beroert de herffen-
nen / en verweckt hooft-pijn ende droncken-
schap. Lobel.

Mee, Krappe, in 't Latijn Rubia
Tinctorum.

Gedaente.

D At Gewas heeft vierkante / rouwe / ge-
knoopte steelen / met zwarte ende
lanckwerpige rouwe bladeren / omtrent
peder knoop sterrewijs in 't ronde bewas-
sen:

fen: Op de toppen van de steelkens komen klepne bleek-geele Bloemkens voort / na de welke zwart zaet volghet. De wortel is seer langh / in 't midden met een dunne zemelwe versien / ende van bukten met een roode schoffe bekleet.

Plaetse. Het wordt in de Nederlanden op veel Aekers / voornamentlijk op die van de Zeeuwse Eylanden, onderhouden.

Tijdt. Het bloeyt in de Somerse Maanden.

Aert en Krachten. De Mee is warm in den tweeden en dzoogh in den derden gract / openende / scheidende / ende een weynigh t'samentreckende van krachten. C. Bauhinus, Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt van de Lever, Milt, Nieren ende Lijfmoeder: Neemt van de Wortel twee loot / ziedt het op in Wijn en Water van elck een half pint / tot dat een derdendeel verzoden is /

doorgezegen zijnde / laet hier van een roemertje vol tweemaal daeghs in-nemen. Donæus.

Voor die sich binnen gequetst hebben: Neemt van de sijn gestooten Wortel een vierendeel loots / ende geeft het met Wijn ofte Azijn in. Lobel.

Voor Gicht ende lammigheyt der Leden: Neemt van de Wortel een vierendeel loots / ende laet het met Koningh-water ofte Mee in-nemen. Ravelingius.

Kleef-kruyt, in 't Latijn *Aparina*.

Gedaente.

Kleef-kruydt heeft lange dunne vierkan^{te} te steelen / die neffens de lange smalle bladeren / de welke de steelen sterre-wijs ombatten / rouw zijn / waer mede het aen de kleederen vast blijft behangen. Op de toppen van de steelen draeght het klepne witte bloemkens / die van twee by een wassende zaden gevolght worden. De wortel is dun ende veselachtigh.

Plaetse. Dit kruyt wast aen de kanten van de Aekers / Wegen / ende Hagen.

Tijdt. Het bloeyt in Junij.

Aert en Krachten. Dit gewas is warm ende dzoogh van aert / ende afvagende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor pijn van de Ooren: Neemt het sap van dit kruyt ende dumpt het warm in de Ooren. Galenus.

Voor Klieren ende Krop-sweeren: Neemt van dit kruyt soo veel van noden is / stoot het kleyn / doet'er by een weynigh Verskens reusel / ende leght het papwijs op. Donæus.

Voor Steken ofte Beten van vergiftige Gedierten: Neemt van het sap een vierendeel loots / ende geeft het met Wijn in. Dioscorides.

Voor Pleuris, Geelsucht, ende alderhande Vloet ofte Bloet-loop: Hier tegen gebuyckt drie mael des daeghs / twee oncen van het gedistilleert water van Kleef-kruydt. Ravelingius.

I

Voor

Voor het Bloeden van versche Wonden :
Neemt van dit krupt / stoot het kleyen / ende
legt het op de Wonden. Plinius.

Mollugo.

Gedaente.

Dit gewas is het Kleef-kruyd van ge-
daente seer gelijk / behalven dat het
glat ende niet rouw in 't aentasten is.

Plaetse. Het wordt op de selve plaetse / daer
het Kleef-kruyd wast / gebonden.

Tijt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. De werckinge van dit
krupt zijn tot noch toe niet ondersocht.

Wal-stroo, in 't Latijn *Gallium*.

Gedaente.

Dit krupt is de Mollugo seer gelijk/
maer veel kleynder van steelen ende
bladeren. De Bloemkens zijn geel ofte
wit van verwe.

Plaetse. Het groeyt neffens de kanten
van de Velden en Dintw-landen op vrucht-
baren grondt.

Tijt. Het brenghet sijn Bloemen in July
ende Augustus voort.

Aert en Krachten. De Wal-stroo is ma-
telijk verwarmende ende verdroogende
van aert. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor het Bloeden
uyt de Neus : Neemt de gestooten Blade-
ren / ende sleetse in de Neus-gaten. Dios-
corides.

Voor Flerecijs : Neemt van de bladeren/
soo veel genoegh is / laetse in de Sonne staen
wencken in Olie van Roosen / met dese Olie
sulc ghy de pijneltjcke leden strijcken. Dios-
corides.

Voor Schorfftheit : Bereydt een af-zied-
sel van dit krupt / ende wascht het sehoft
daer mede. Castor Durantus.

Hoppe, in 't Latijn *Lupulus*.

Gedaente.

De Hoppe brenghet voort seer lange rou-
we rancken / met vreedtachtige / gesne-

den / ende geschaerde rouwe bladeren be-
wassen. Op de toppen van de rancken ofte
steelen komen de Bloemen te voorschijn ;
dese zijn anders niet als lancachtige bolle-
kens / uyt den witten wat geel van verwe/
ende van veel Bladkens schubwys in een
gedrongen / tusschen de welcke zwart Zaet
verborgen leyt. De Wortel is dun / ende
diep in de aerde verspreyt ende gesoncken.

Plaetse. Op verscheide Landen van Ne-
derlandt wordt de Hoppe naersielijk on-
derhouden ; oock komte wel tusschen de
hagen ende hegge voort.

Tijt. In de Lente spruyten nieuwe
scheuten uyt de Wortel voort / ende in Au-
gustus worden de Bloemen vergadert.

Aert en Krachten. De Hoppe is warm
ende droogh in den tweeden graedt / openen-
de ende af-bagende van krachten. Dodo-
naeus.

Medicinael gebruyck. Voor verstophtheit
van de Lever, ende Milt, Geelsucht, ende
om het Bloedt te suyveren : Hier toe wordt
nuttelijk gebruyckt een Salaet van de jon-
ge uyt-spruytsel in de Lente bereydt : Ofte
neemt de jonghe Bladeren ende Hop-bloe-
men, soo veel van wouden is / ende bereyt 'er
met Wey een af-ziedsel van / om twee ofte
driemaal daeghs daer van te dinccken.
Fuchsius.

Voor ruydigheyt, verstophtheit des inge-
wants, ende ontsteking des Bloets : Neemt
sap van Hoppe-kruyd, van Suuringh, van
Duyve-kervel, van elck even veel / bereyt
hier van met Supcher een Sproop / van de
welcke ghy twee oncen met Cichorey-water
in geven sult. Brunfelsus.

Voor Water-sucht ende opgestopte Maent-
stonden. Neemt Hoppe ende bereydt daer
van met Wijn een afziedsel / ende laet hier
van twee ofte driemaal daeghs een roemer-
tje vol dinccken. Fuchsius, P. Crescentius.

Voor langh-duurende Koortsen : Neemt
Hoppe-kruyd, Herts-tonge, Duyve-ker-
vel, van elck een handt vol / Sene-blade-
ren ander-half loot / Anijs-zaet een vierde
deel / kookt dit te samen in een pint schoon
water /

water / tot dat een derdendeel verzoden is / door-gedaen zijnde / maect het soet met Supcher / ende laet hier van een roemertje vol om te purgeren in-nemen. Ravelin.

Voor pijn in de lincker Zijde: Neemt Hoppe-bloemen, benaeytse in een sackje / koocht het op in Wijn / ende legt het warm op de lincker zijde. Joh. Stocker.

Slangen-hoof, Wilde Osse-tonge,
in 't Latijn *Echium, Buglossum Silvestre.*

Gedaente.

Dit Gewas brengt voort lange ende smalle routwe ofte harpige Bladeren / tusschen dese schiet een ronde steel op / die met eben soodanige Bladeren bekleet / ende aen het opperste met omghebooghe tackerkens versien is. Aen dese tackerkens komen neffens seer kleyn ende smalle bladekens over beyde zijden / holle Bloemkens voort / na boven waert gapende / ende van verwe / die van de Hof Osse-tonge gelijk / somtijts root ofte wit. Na de Bloemkens volghet zwart / kantigh ende spits Zaet. De Wortel is langh ende matelijck dick.

Plaetse. Het groeyt neffens de wegen / ende aen de kanten van de Boudwanden.

Tijdt. Het bloeyt in de Somerse Maenden / ende ondertusschen wordet het zaedt rijp.

Aert en Krachten. Slangen-hoof is matelijck verwarmende / ende verdroogende van aert / ende door een besondere kracht het vergift der Slangen wederstaende. Galenus, Dioscorides.

Medicinael gebruyck. Voor Beeten ofte Steken der Slangen: Neemt van de wortelen twee oncen / van de bladeren twee handenvol / koocht dit te samen op in Wijn tot een pint / ende laet hier van een roemertje vol dincen. Dioscorides, Nicander.

Voor Swaermoedighydt, ende om het Bloet te suyveren: Bereydt een Sproop van het sap van dit kruidt met Supcher / ende geeft hier van twee oncen met water / van dit kruidt gedistilleert / in. Marthiolus.

Kruys-kruidt, in 't Latijn Senecio.

Gedaente.

Dit kruidt heeft ronde gestreepte steelen / met lancckwerpige ende gesneden ofte gekersde bladeren. De steelen ende bladeren zijn somtijds als met een dunne harp-achtigheyt bekleedt / op de toppen van de steelen draeght het geele bloemen / die daer na in de wint verstumpen. De wortel is met veel beselingen behangen.

Plaetse. Het wast langhs de wegen ende ongebouwde Landen / ende het komt oock onder het onkruidt in de Hoben voort.

Tijdt. Het begint in de Lente te bloeyen.

Aert en Krachten. Kruys-kruidt is wat verkoelende / ende daer by matelijck scheydende ofte verdelende van aert / ende te samen heelende van krachten. P. Aegineta.

Medicinael ghebruyck. Voor heete Gswellen van het Fondament, ende schamelijcke Leden: Neemt Kruys-kruidt soo veel van nooden is / stoot het kleyn in een Mortier / doet 'er by een weynigh Wierroock ende wat Wijn / ende legt het pap-wijs op. Dioscorides, Plinius.

Om de Wonden te heelen: Neemt Kruys-kruidt ende Wierroock, stoot het onder malhanderen / ende legt het plaester-wijs op / ofte neemt het ghestooten kruidt / doet 'er by Verckens-smeer / ende legt het op. Dioscorides, Apulejus.

Voor Graveel ende Steen: Bereydt een stoovinghe van dit kruidt / ende ghy sult groote bate daer by bevinden. Dodonaeus.

Om de Maendt-stonden te verwecken, ende voor Geel-sucht: Bereydt een afziedsel van dit kruidt / ende laet hier van dickwils dincen: ofte geeft van het sap twee oncen teffens in. Ravelingius.

Voor loopende Oogen: Neemt de witte bloeker van de bloemen met wat Safferaen; vermenght het met Roofse-water, ende legt het op de Oogen. Ravelingius.

Voor pijn der Mage: Neemt de bloemen van Kruys-kruidt, ziedse op in Water ende

A 2

leght

leghtſe Plaester-wijs op de Maegh. Mat-thiolus.

Voor pijn in de Lenden: Neemt het ſap van Kruys-kruyd twee oncen / ende laet het nuchteren gebruycken. P. Bayrus.

Voor Podagra: Neemt van dit Kruyd ſoo veel van nooden is / doet'er by een wep-nigh Souts / ende leght het Plaester-wijs op. C. Durantus.

Sint Jacobs Kruyd, in 't Latijn

Herba Jacobea.

Gedaente.

Dit Gewas brengt voort hooge ſteelen / die bruyt-root van verwe / ende met ſanckwerpig / diep-geſneden doncker-groene bladeren / van gedaente die van het Kruys-kruyd eenighſins gelijck / bewaſſen zijn. Op de toppen van de ſteelen komen rondom een middel-kruyn geel bloemen ſterre-wijs te voorſchijn / de welcke neffens het zaet in wolachtigheyt verſtoppen. De wortel is beſelachtigh.

Plaetſe. Het wortel hier te Lande aen de kanten van de Ackerſende op ongeboutde plaetſen gebonden.

Tijdt. In de Somerſe Maenden draegt het ſijn bloemen.

Aert en Krachten. Dit Kruyd is warm ende droogh in den tweeden graet / ende aſvagende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor vuyle Zee-ren ende Wonden: Neemt ſap van Sint Jacobs Kruyd met Honigh vermenght / en leght het op de Zeeren ofte Wonden. Dodonæus.

Voor ſwellinge ende ſweeringe van de Keel: Bereydt een aſziedſel van dit Kruyd / ende gozzelt daer mede. Dodonæus.

Herick, in 't Latijn *Rapiſtrum*.

Gedaente.

Dit Kruyd berkeijght ſanckwerpig breede bladeren / tuffchen de welcke dunne hazzachtige ſteelkens / omtrent an-

derhalf voet hoogh op ſchieten / die met geel bloemkens beladen zijn / na de welcke ſanckwerpig hantkens / met ſcherp ende bitter zaet gebult / volgen. De wortel is met wepnigh beſelingen behangen.

Plaetſe. Het groeyt op de Ackerſ die brack leggen / aen de kanten van de Wegen / ende op ongeboutde plaetſen.

Tijdt. Het bloeyt in April, May ende Juny.

Aert en Krachten. De Herick is warm ende droogh in den derden graet / in krachten met het Moſtert-zaet over een komende.

Lampſana.

Gedaente.

Dit Kruyd ſchiet met ſijn dunne ſteelkens omtrent anderhalven voet hoogh op: deſe zijn met bladeren / als die van onſe gemeene Rapen, maer ſlepneder ende ſachter bewaſſen / ende op de toppen met geel bloemkens / van veel bladekens by een vergadert / beladen / de welcke in ſtuyfken verwaepen. De wortel is beſelachtigh.

Plaetſe. Men vindt dit Kruyd hier te Lande aen de kanten van de Ackerſende Wegen.

Tijdt. Het bloeyt in de Somerſe Maenden.

Aert en Krachten. De Lampſana is verdroogende van aert / aſvagende ende ver-teerende van krachten. Dodonæus.

Caucalis.

Gedaente.

Dit Gewas brengt voort een ronde ſteel / omtrent anderhalven voet hoog / in verſcheyde zijde-ſteelkens verdeelt / ende met ſlepn geſnippelde bladeren bewaſſen. Op de toppen van de ſteelen draegt het wiete bloemkens / kroons-wijs by een vergadert / die van ſanckwerpigh ront zaet gevolgt worden.

Plaetſe. Men vindt dit Kruyd op de Ackerſ niet verre van Maſtricht.

Tijdt.

Tijdt. Het dyaeght sijn bloemen in Juny.
Aert en Krachten. *Caulalis* verwarmt/
herdzooght / opent / vaeght af / verdeelt
ende maectt dun. *Dodonæus*.

Medicinael ghebruyck. Voor Graveel,
Steen, verstoppinge van de Lever, Milt
ende Lijf-moeder: Neemt van het zaet een
bierendeel loots / ende geeft het met Wijn
in. *Dodonæus*.

Voorlanckduurende Koortsen, Schurft-
heyt ende Pocken: Bereydt een afziedsel
van dit krupdt / hier van gedoncken zijn-
de / moet men het zweeten verwecken.
Fuchsius.

Naelde-kervel, in 't Latijn *Scandix*.

Gedaente.

NAelde-kervel heeft bypn-groene ghe-
snijpelde bladeren / ende ronde steelen/
die van de gemeene Kervel eenighsins ge-
lijck. De bloemkens zijn wit / kroons-wijs
te voorzichijn komende / na de welcke langh
ende spits zaet / een Pack-naelde uptbeel-
dende / volght. De wortel is kleyn / ende
met eenige beselingen behangen.

Plaetse. Dit krupdt wordt op de Bout-
landen / tusschen het koren wassende ghe-
bonden.

Tijdt. Het bloeyt in May ende Juny.

Aert en Krachten. De Naelde-kervel is
warm ende dzoogh in den tweeden graet/
openende / ende schepdende van krachten.
Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt
van de Lever, Nieren ende Blase: Bereydt
een afziedsel van dit krupdt in Water ofte
Wijn / ende laet hier van twee ofte drie
mael des dachhs een roemertje vol van
driinken.

Voor opstoppinge van den Urijn: Neemt
van dit krupdt twee deelen / Pietercelie
een deel / hakht het kleyn / roost het in een
Wanne met Boter ende Wijn / ende leght
het pap-wijs op het Gemacht. *Ravelin-
gius*.

Vissel-kruydt, in 't Latijn *Thlaspi*.

Gedaente.

Dit krupdt brengh voort upt een dunne
wortel ronde harde steelen / omtrent
een voet hoogh op schietende / ende met
langh ende byedachtige bladeren / die een
weynigh aen de kanten gesneden zijn / be-
wassen. Aen de toppen van de steelen ver-
krijght het witte bloemkens / na de welcke
platte hantwens / boven met een kloofken
versien / volgen / kleyn / rondt / bypn/
ende seer scherp zaet in sich besluypende.

Plaetse. Het wast aen de kanten van de
Bouw-landen ende Wegen / doch meest op
sabelachtige grondt.

Tijdt. Het bloeyt in May, ende daer na
wordt het zaet rijp.

Aert en Krachten. Vissel-kruyt is warm
ende dzoogh in den derden graet / afvagen-
de ende verteerende van krachten. *Galenus*.

Medicinael ghebruyck. Voor inwendige
Geswellen, ende om de Maent-stonden der
Vrouwen te verwecken: Neemt van het
zaet een bierendeel loots / ende geeft het
met eenigh bequaem nat in. *Dioscorides*.

Reynvaern, in 't Latijn *Tanacetum*.

Gedaente.

Dit Gewas heeft gestrepte ende recht
opstaende steelen / die met lanckwer-
pige ende saegh-wijs gekerfde bladeren / ge-
lijck als van veele aen een middel-ribbe by
een vergadert / bewassen zijn. Op de top-
pen van de steelen brengh het geele bloemen/
als knoppen / kroons-wijs te voorzichijn.
De wortel is hardt / met beselingen behan-
gen / ende wijdt uptgespreyt. Dit geheele
krupdt is bitter van smaek.

Plaetse. Het wordt hier te Lande aen de
kanten van de Ackers / Beemden ende
Dijken op sandtachtige gront gebonden.

Tijdt. Het dyaeght sijn bloemen in Junius
ende July.

Aert en Krachten. De Reynvaern is
I 3 warm

warm ende droogh in den tweeden graet/
openende / dun makende ende afvagende
van krachten. Dodonæus, Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor de Wormen,
Buyck-pijn, Graveel, opgestopte Maent-
stonden ende Water-sucht: Neemt van de
Reynvaern drie handen vol/ zied het in Wa-
ter ofte Wijn ende laet hier van drincken.
Oste neemt van het sap upt de bladeren
geparst een loot / Wijn twee oncen / ver-
menght zijnde laet het op een reys in ne-
men. Sock kan men van de jonge blade-
ren / kleyn ghehacht zijnde / met Speren
koeckshens backen / ende nuchteren op ee-
ten. Dodonæus, C. Bauhinus, C. Durantus.

Voor het uytsincken des Aersdarms:
Neemt Wierooch ende Harst soo veel van
nooden is / ende beroocht hier eerst mede/
daer na neemt Reynvaern soo veel genoeg
is / zied het in roode Wijn / ende leght het
warm op. Ravelingius.

Voor treckinge ende spanninge der Ze-
nuwen: Neemt sap van Reynvaern, Olie
van Kamille van elcks eben veel / ende be-
strijckt hier mede de Zenuwen. Dodonæus.

Vogel-voet, in 't Latijn *Ornitho-
podium*.

Gedaente.

Dit Krupdt heeft veel klepne / teere/
ende langhs de aerde kruppende steel-
kens / de welcke met veel klepne ronde bla-
derkens / van gedaente als die van de Lin-
sen, bewassen zijn. De geele bloemkens
staen trog-wijs by een / die van vier ofte vijf
by een geboeghde / lancuwerpige / dunne /
lit-wijse / ende aen het eynde ongekromde
hanthens gevolgt worden: dese beelden
aerdigh upt een Vogels-voet, ende behou-
den in sich klepne ronde zadekens. De wort-
tel is dun.

Plaetse. Het groept op de koren-velden/
langhs de Wegen / ende op ongebouwde
woeste plaetsen.

Tijdt. Het bloept in Juny, July ende
Augustus, ende ondertusschen wort het
zaet rijp.

Aert en Krachten. De Vogel-voet soo
veel bekent is / wort tot geen Medicijne
gebruycht.

Dulle-kervel, *Scheerlinck*, in 't
Latijn *Cicuta*.

Gedaente.

Dit Krupdt schiet somtijds met een
holle ende geknoopten steel seer hoogh
op. De bladeren zijn / als die van de ge-
meene Hof-kervel maer grooter / seer ge-
hertelt ende diep gesneden. Op de toppen
van de steel draeght het witte bloemkens/
krans- ofte kroons-wijs by een geboeght/
die van zaet / als dat van Anijs, gevolgt
worden. De wortel is wit / ende heeft nes-
sens het geheele Krupdt een onlieffelijcken
zwaren reuck.

Plaetse. Het wort hier te Lande ober-
vloes

bloedigh langhs de Dijken / ende aen de kanten van de Velden ende Boutu-landen gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ofte July.

Aert en Krachten. De Scheerlinck is hout tot in den vierden graet / ende daerom inwendigh ghebruyckt is het doodelijk; waer mede oock / volgens de getuygenisse van Plato, de Werelt-wijse Socrates van het leven berooft is geweest. Galenus, Dioscorides.

Aptwendigh wordt het sap / met Gom Ammoniacum tot een Plaester gehoockt / op een gezwolle ende ontfteken Milt ge-
lept. Joh. Schroderus.

Netelen, in 't Latijn *Urtica*.

Geslachten.

Dit Kruydt wordt in Brandende ende Doove Netelen onderschepden; waer van de eerste soorte tweederley is; te weten Groote ende Kleyne brandende Netelen. Onder de Brandende Netelen wordt mede gerekent de Roomse Netelen. De Doove Netelen zijn in gemeyne ende stinckende Doove Netelen af-gedeelt.

Gedaente. De groote Brandende Netelen verkrijgen ronde / holle ende hooge stee-
len / met breedachtige / vooz spits toe-
lopende / ende rontom de kanten saegh-wijs
gekerde bladeren betwassen; Dese zijn bep-
de met een brandende ofte stekende haprig-
heyt beset. Omtrent de oorspronck der bla-
deren komt het zaet aen lanckwerpig /
dunne troskens voort. De Wortel is seer
beselachtigh / verre ende wijt in de aerde
verspreyt.

De kleyne soorte verschilt alleen van de
voorgaende in groote.

De Roomse Netelen zijn van steelen en-
de bladeren de groote Brandende Netelen
wel gelijk / maer het blinkent Zaet groeyt
in ronde rouwe hollekens / de welcke groo-
ter als onse gemeyne Erwtten zijn.

De gemeyne Doove Netelen zijn van
bladeren de Brandende Netelen seer gelijk /

maer niet brandende ofte stekende: De
Bloemen wassen rontom de steelen tusschen
de bladeren / van verwe witte ofte purperach-
tigh / de ghedaente van opene helmkens
upt-beeiddende.

De stinckende Doove Netelen heeft
rondachtige bladeren / ende roodachtige
bloemen. Dit Kruydt heeft een onlieffelij-
ke reuck.

Plaetse. De Brandende ende Doove Ne-
telen wassen aen de kanten van de Ackers /
langhs de Wegen / onder de Hagen / ende
onder het onkruid in de Hoben. De Roomse
Netelen worden in de Hoben onderhouden.

Tijdt. De Brandende Netelen dragen in
July ende Augustus rijp zaet. De Doove
Netelen bloeyen in de Somerse Maenden.

Aert en Krachten. De Netelen zijn ma-
telijk warm van aert / ende droogh in den
tweeden graet / openende / af-bagende en-
de vermozgende van krachten. Dodonæus,
Fuchsius, C. Durantus.

Medicinael gebruyck. Voor het Graveel:
Bereydt een afziedsel van de Netelen bla-
deren, ende dynckt 'er van: Ofte neemt
van het zaet / voornamentlijk van de Room-
sche Netelen, een vierendeel loots / Scha-
pen-melck drie oncen / Candy-Supcher
een loot / vermenght dit te samen om op
een reys in te nemen. Ravelingius.

Voor het bloeden uyt de Neus: Neemt
Netelen-bladeren, stootse kleyn / ende steekt
se in de neus-gaten / ende bintse vooz het
voorzhoofst. Dodonæus.

Voor het Flerecijn: Neemt Netelen-bla-
deren een handt vol / Hadick-bladeren twee
handen vol / stoot het kleyn / ende leghe het
op het pijnlijck lit. Plinius.

Voor Engborstighen, hoeft, sweeringe
der Longe, ende verswooren Pleuris: Neemt
sijn gheslooten Netelen-zaet, soo veel van
nooden is / vermenght het onder gesupberde
Honigh / ende laet hier van dickwils licken.
Rondeletius.

Om de Maendt-stonden te verwecken:
Neemt Netelen-bladeren, stootse kleyn /
doet 'er by een weynigh Myrrhen, ende bint
het

het op de Nabel van de Supel / ende geeft een half bierendeel loot van het Zaet met Wijn in. Fuchsius.

Voor Bloet-sweeren, ende beeten van dolle Honden: Neemt Netelen-bladeren, stootse met een weynigh Zout in een Moztier / ende leght het plaester-wijs op. C. Durantus.

Voor heete Koortsen: Neemt sap uyt de bladeren geperst / vermengt het onder Populeoen-zalf, ende bestrijcht de Pols daer mede. Dodonæus.

Voor harde Gelwellen, Kropklieren, ende Bloedt-sweeren: Neemt bladeren van Doove-netelen, ziedse murw in water / ende leght het pap-wijs op. Fuchsius.

Voor de witte Vloedt der Vrouwen: Bereydt een Conserf van de witte Bloemen van Doove-netelen, ende laet hier van alle morgen de grootte van een Note Muscaet in-nemen. C. Durantus.

Voor uytdroogingh ende lammigheyt van eenigh Lidt: Neemt sap van Netelen, ende bestrijcht het Lidt daer mede. Joh. Stocker.

Kliffen, in't Latijn Lappa, Bardana, Personata.

Geslachten.

Dat Gewas is in groote ende kleyne Kliffen onderscheyden.

Gedaente. De groote Kliffen verkriggen groote / byede rouwe Bladeren / die aen de bovenste zijde doncker-groen / ende aen de onderste witachtigh van verwe zijn: tusschen dese Bladeren spruyt een dicke kantige steel / in verschepde zijde-scheuten ghe-deydt / ende met diergelijcke / doch kleyn der Bladeren bewassen: Aen de steelen wassen rouwe hollen / met kromme siekelingen beset / uyt wiens midden purper roode bloemen / van veel draenliens t'samen geset / te hoorshijn komen. Het Zaet leyt in wolachtige rughten bewonden. De Wortel is dick / van buyten zwart / ende van binnen wit.

Kleyn Kliffen-kruydt heeft kleyn der bladeren als de booggaende soorte / die aen de kanten gekerft zijn. De steel wort omtrent anderhalven voer hoogh / ende is mede kantigh / ende met zwarte stippen getekent. Aen het opperste van de steel / ende zijde scheuten / als mede aen de oorsprongh der bladeren komen kleyne Bloemkens voort / die van sieckelige Kliffen, een langhwerpighe Zaet in sich besluypende / gevolght werden. De Wortel is roodachtigh / ende door veel beselingen in de Aerde gevesticht.

Plaete. De eerste soorte vindt men langs de wegen / ende op ongebouwde Plaetsen. De tweede soorte wast meest in uytgedroogde Grachten ende Poelen.

Tijdt. Sy bloeyen beyde in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Dese kruyden zijn matelijck verwarmende ende verdoogende van aert / zweet-drijvende ende den Urin verwerkende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Engborstigh-eyt, Gicht, Boedt- ende Etter-spouwen: Neemt van de Wortel / soo veel van nooden is / bereydt hier van met water een af-ziedsel / maecht het soet met Supel / ende laet hier van drincken: Ofte neemt Kliffen-sap twee Onzen / Wijn een half Mutjen / ende geeft het op een repē in. Dioscorides, C. Durantus, Dodonæus.

Voor 't Graveel ende de Steen: Laet van het afziedsel van de Wortel drincken / ende geeft een bierendeel loots van het Zaet met oude Med in. C. Durantus.

Voor oude Wonden ende verstuyccte Leden: Neemt Kliffen-bladeren, stootse kleyn / ende leghtse op. Joh. Schroderus.

Voor Verbrandtheydt. Neemt de groen gestooten Bladeren / met wit van Eyren gemengt / ende leghtse op. Ravelingius.

Voor Klieren ende harde Gelwellen: Neemt kleyn Kliffen-kruydt, stoot het kleyn / ende leght het pap-wijs op. Matthiolus.

Beemdt.

Beemdt, ofte gemeyne Klaveren,
in 't Latijn *Trifolium pratense.*

Gedaente.

De Klaveren zijn hier te Lande wel bekend / dragende op een steelken drie by een gevoegde Bladeren / in 't midden dicktwijs met een witte plakke bedeeckt. De Bloemen / die root / paers ofte wit zijn / komen op de toppen van de steelkens / dicht by een vergadert / te voorschijn. Het Zaet is rondt / ende leyt in klepne blaeskens beslooten. De Wortel is houtachtigh / ende diep in de aerde smickende.

Plaetse. In de vochte Beemden, zijns grooter / maer in de drooghe klepnder van blad.

Tijdt. De Beemdt-klaveren bloeyen in May ende Juny.

Aert en Krachten. De Beemdt-klaveren zijn hout ende droogh van aert. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor sweeringhe van de Longe, ende de witte Vloedt der Vrouwen: Bereydt een afziedsel van de Klaveren in water / ende laet hier van drincken. Lobel.

Voor Koliick. Neemt van dese Klaveren, met de Bloemen / soo veel van nooden is / ziedt het in Wijn ofte Honingh-water / ende drinckt 'er van / ofte bereydt 'er een afziedsel van met Water / ende spuyt het in de Darmen. Dodonæus.

Welrieckende Klaveren, Melilote,
in 't Latijn *Melilotus.*

Gedaente.

Dat Gewas brenghet voort een steel / die ontrent drie voeten hoogh opschiet / ende in verscheide zijde-taechens gedeelt is. De Bladeren zijn spits / aen de kanten gekertelt / ende altydt drie by een gevoeght. De geelle Bloemen komen op besondere steelkens aerwijs te voorschijn / nalatende breedachtighe bruyne hauwken / met bleek geel zaet gevult. De Wortel smickt diep in de Aerde.

Plaetse. De Melilote wast aen de kanten van de beemden / wegen / ende op routwe sabelachtige gronden.

Tijdt. Het bloeyt in July ende Augustus.

Aert en Krachten. De Melilote is warm ende droogh in den eersten graedt / vermozwende / verteerende / ende pijn-stillende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande Geswellen: Neemt Meliloten-bloemen, ziedtse in Wijn / ofte vermenghtse onder andere Senes-middelen / ende leghtse papwys op. Galenus.

Voor pijn in de Maegh: Koockt Meliloten in Wijn ende leght het warm op de Maegh. Dioscorides.

Voor Graveel ende Buyck-pijn: Drinckt van het afziedsel der Bloemen met Wijn bereydt / ende leght een Meliloten plaester op de Lenden ofte Bupck. A. Thonnerus.

M

Steens

Steen-klaveren, behoorende Klaveren, in 't Latijn Trifolium Corniculatum.

Gedaente.

Dit krupdt brenghet voort dunne ende meest langhs de aerde kruppende steelen / met asch-verwige bladeren / die van de gemeene Klaveren gelijk, maer kleyn der / bewassen. Op de toppen van de steelkens komen klepne geel Bloemkens / veel by een vergadert / ende van maeksel de Erwtten-bloemen gelijk / te voorschijn: Na dese volgen lanchwerpige / smalle ende ronde hantwien. De wortel is houtachtigh.

Plaetse. Het wortel aen de kanten van de Bontw-landen ende Wegen gebonden.

Tijdt. Het draeght sijn Bloemen in de Somerse Maenden.

Aert en Krachten. De gehoorende Klaveren zijn verkoelende ende verdoogende van aert / ende t' samen-treckende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck: Voor Buyck-pijn uyt hitte ontslaen: Bestrijckt de Bupck met Olie / daer de Bloemen van dit krup in gewerck hebben. Lobel.

Voor verstophtheit van de Nieren ende Blase: koocht het zaet in Wijn / ende laet hier van dinccken. Ravelingius.

Kleyne Steen-klaveren, in 't Latijn

Trifolium Agrarium.

Gedaente.

Dit Gewas heeft teere ronde steelkens / met gekertelde bladkens / van groote de voorgeaende gelijk / ydel bewassen. De Bloemkens zijn kleyn / geel / ende in korte apkens by een geboeght / na-latende ronde bolleken / van bupen ende krom-zaet vergadert. De wortel is dun ende veselachtigh.

Plaetse. Het groeyt aen de kanten ende oock in de koren-velden selve.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. Kleyne Steen-klaveren

komen in aert ende krachten met de gehoorende Klaveren oer een.

Hase-poten, in 't Latijn Lagopus.

Geslachte.

Van dit Gewas vintmen in de Nederlanden twee soorten / het eene woeyt kleyne ende het ander groote Hase-poten genaemt.

Gedaente. De eerste soorte heeft ronde ende recht op-schietende steelkens / op sommige plaetsen met klepne / smalle bladeren / die by een geboeght / beset. Op de top van de steelkens draeght het geel ende wolachtige aerwisse Bloemkens / de gedaente van klepne Hase-pootkens upt-beeidende. De wortel is kleyn ende hart.

De tweede soorte heeft veel grooter / bree-der / lanchwerpige bladeren. De Bloemen zijn paers ofte roodachtigh van verwe.

Plaetse. Bepde dese geslachten van Hase-poten groeyen op en langs de Bontw-landen.

Tijdt. Sp bloeyen in July ende Augustus.

Aert en Krachten. De Hase-poten zijn matelijck koudt van aert / droogh tot in den derden graedt / ende samen-treckende van krachten. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande Buyck-loopen, ende overtollige Maentstonden der Vrouwen: Neemt van dit krupdt drie handen vol / koocht het in een pint roode Wijn tot dat een derdendeel ver-zoden is / ende laet hier van een roemertje vol dinccken. Dioscorides.

Penseen, in 't Latijn Viola Tricolor, Herba Trinitatis.

Gedaente.

Dit krupdt heeft dunne / kantige / geklinooyte steelkens / met lanchwerpigh / ronde en rondom de kanten gesneden bladeren. De bloemen komen op besondere steelkens voort / van maeksel de Vioelen-bloemen gelijk / maer met drierleyn verwe aer-dig door getrocken. De wortel is veselachtigh.

Plaet-

Plaetse. Het woÿdt in de Koren-velden ende Zay-landen gebonden.

Tijdt. Het bloeyt tot heel diep in 't Jaer.

Aert en Krachten. Dit Gewas is matelijck koudt ende vocht van aert / versachtende ofte weeck-makende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck: Voor de Stuypen der jonge Kinderen: Bereydt een af-ziedtsel van de Bloemen met water / maecht het soet met Suicker / ende laet hier van dickwils twee lepelen vol ghebruycken. Fuchsius, C. Bauhinus.

Voor Engborstigheyt, Koortse ende ontstekinge van 't Ingewant: Hier toe laet van het af-ziedtsel van dit Kruidt dickwils dinccken. Brunfelsius, Matthiolus.

Voor Schurftheyt, Wonden ende Zee-ren: Wascht de plaetse met het af-ziedtsel ofte sap van dit Kruidt. Dodonæus.

Voor verouderde Pocken: Neemt gedistilleert Water van dit Kruidt drie oncen / ende geeft dit 's morgens ende 's avonts eenige dagen achter een in / 't welck ingenomen zijnde / het zweeten bevoordert moet worden. Ravelingius.

Gerwe, in 't Latijn *Mille-folium*.

Gedaente.

Gerwe, 't welck oock wel Duyfent-bladt genoemt woÿdt / verkrijght ronde ende hardachtige steelen. De bladeren zijn lanchwerpig / ende aen de zijde diep gesneden / soo dat peder bladt een vergaderinge van veel kleine bladkens aen een middel-ribbe schijnt te zijn. Op de toppen van de steelen draeght het kroonswijse witte ofte purperverwige bloemkens. De woÿtel is met veel beselingen behangen.

Plaetse. Dit Kruidt wast aen de kanten van de Ackers / Velden ende Wegen.

Tijdt. Het bloeyt van May tot diep in de Somer.

Aert en Krachten. De Gerwe is verdroogende ende matelijck verkoelende van aert / ende t'samentreckende van krachten. Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor bloedige ende versche Wonden: Neemt het gestoten Kruidt ende legt het op. Dodonæus.

Voor alderhande Buyck-loop ende Bloedganck: Bereydt een af-ziedtsel van dit Kruidt in geslaet water / ende laet hier van dinccken. Brunfelsius.

Voor Scheurfel: Neemt het ghesloten Kruidt ende legt het op. C. Bauhinus.

Voor verrottinge van het Tant-vleesch: Wascht het selvige met het gedistilleert Water van Gerwe. Joh. Schroderus.

Hane-kammekens, in 't Latijn

Crista Galli.

Gedaente.

Dit Kruidt brengh voort een rechte dunne steel / met lanchwerpige / smalle ende gekerfde bladeren betwassen. De geele bloe.

M 2

bloemen groepen langhs het opperste van de zijde steelskens / ende zijn die van de Doo-ve Netelen eenighsints gelijck. Het zaet is breecht ende leyt in korte blaeskens beslooten. De wortel is kleyn ende dun.

Plaetse. Het wast veel aen de kanten van de Aekers.

Tijdt. Het bloeyt in de Somerse Maenden.

Aert en Krachten. De aert en krachten van de Hane-kammekens zijn tot noch toe onbekent.

Nacht-schade, in 't Latijn *Solanum*,
Solatrium.

Gedaente.

De steel van dit kruydt is in verschende zijde taelkens verdeelt / ende met breedachtige doncker groene bladeren be-
waassen. De bloemen zijn wit / vier ofte vijf

aen een besonder steelsken by een geboeycht / die daer na van ronde Desien gevolght wor-
den. De woziel is dun ende met veel vese-
lingen behangen.

Plaetse. Het wast neffens de Wegen / Aekers / onder de Hagen / ende doch wel in de Hoven.

Tijdt. Het brynght sijn bloemen in de Somer voort.

Aert en Krachten. De Nacht-schade is verkoelende in den tweeden graedt / en-
de t'samen-treckende van krachten. Gale-
nus

Medicinael gebruyck. Voor Hooft-pijn in heete Koortsen : Neemt het ghestoten kruydt / ende bint het voor het hooft ende onder de voeten. Fuchsius.

Voor de Roos: Neemt sap van Nacht-schade twee deelen / Zijn een deel / en-
de leght het met doecken op. Brunfelsius.

Voor Wilt-vuur ende voort-eetende Swe-
ringe : Neemt sap van Nacht-schade een
once / Olie van Roosen een half once / Ce-
ruys, Silver-schuym van elck een half
loot / wijst dit te samen in een loode Moos-
tier / tot dat het als een Salf wordt / ende
gebruycht het. Dodonæus.

Havicks-kruydt, in 't Latijn *Hie-
racium*.

Geslachten.

Dit kruydt is in groot ende kleyn Ha-
vicks-kruydt onderscheyden.

Gedaente. Groot Havicks-kruydt schiet
met wecke steelen omtrent anderhalf voet
hoogh op ; dese zijn met lancbwerpige /
een vinger breecht / en aen de kanten een
wepuigh gekerfde groene bladeren behan-
gen / en op de toppen met geel bloemen
met lancbachtige bollekens voort-brynten-
de / versien / de welcke daer na door de
windt verstuypen. De wortel is beselach-
tigh.

Van dese soorte bintmen noch een ander / met dieper gekerfde bladeren / en rontom
de kanten met stijbe huykens beset.

Kleyn

Kleyn Havicks-kruydt brenghet voort lan-
ge bladeren niet rond uyt-gesneden kanten/
als de Rakette; Dese leggen als de blade-
ren van Tekkens-kruydt langhs de aerde
uyt-gespreyt. Tusschen de bladeren spruy-
ten eenige dunne / gladde / blypne sieelen/
met veel zyde rachtighens / voort-brenghende
geele Bloemen / die van de Paerde-bloe-
men gelijck / maer klepnder. De wortel
is langh ende wit.

Van dese sooyte vintmen noch een ande-
re / wiens bladeren zijn smalder en meer-
der gekerft ofte getant : De bloemkens
zijn oock klepnder / en de wortel schijnt af-
gebeten te zijn / en is met veel beselingen
behangen.

Dese krupten gequetst ofte ghekneust
zijnde/geben van sich een melckachtigh sap.

Plaetse. Meest alle de sooyten van Ha-
vicks-kruydt worden hier te Lande aen de
kanten van drooge Breenden / Aekers/
en op ongebouwde plaetsen gebonden.

Tijdt. Dese krupten bloeyen in de So-
merse Maenden.

Aert en Krachten. Havicks-kruydt is
hout en verdroogende van aert / superen-
de en eenighsints t'samentreckende van
krachten. Dioscorides, Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor een heete
ende onsteken Maegh : Neemt het gesto-
ten krupt ende legt het plaester ofte pap-
wis op. Dioscorides.

Voor duyfter gesicht : Neemt het sap van
dit krupt / en druppt het in de oogen.
Dodonæus.

Om inwendige hitte te verkoelen , pijn
te stillen , en slaep te verwecken : Neemt
van het gedistilleert Water van Havicks-
kruydt drie oncen / Sproop van Klap-
roolen een once / vermenght zijnde / geeft
het op een reys in. Ravelingius.

Voor Tant-pijn : De Wortel van kleyn
Havicks-kruydt in de tant gestoken / here-
soet de pijn. Lobel.

Eynde van 't Tweede Deel.